

2024

Good Governance

Kristal van de verlichting

Albert Swinkels

***Samengesteld:
5 augustus 2024
Update:
23 november 2024***

Inhoudsopgave:

1. Inleiding.....	3
1.1 Leeswijzer.....	3
1.2 Relevante achtergrond van de inleider:.....	3
1.3 Passende vraag bij het thema “good governance”:	3
2. Eerst een stukje staatsinrichting.	4
2.1 De inrichting van de Nederlandse staat.	4
3. Onderscheiden machten binnen de staat	5
3.1 Machten in de staat	5
3.2 Praktijk in Nederland.....	5
4. Basisvoorwaarde voor goed bestuur	6
4.1 Bestuurlijke percepties	6
4.2 Volk versus individu	7
4.3 Gerichtheid openbaar bestuur.....	8
5. De dia-achtergrond.....	9
6. Ontwikkeling rechtsstaat	10
6.1 Een stukje historie	10
7. Van nachtwaker- tot verzorgingsstaat	12
7.1 Overheidsinvloeden	12
7.2 Versterkte rol voor de overheid	12
7.3 Verzorgen en/of activeren	12
8. De kern: good governance	13
8.1 Organisaties.....	13
8.2 De ‘beleidsomgeving’.....	13
8.3 Het beleidsproces	14
8.4 Het leermoment	15
9. Het ‘Good Governance’ model.....	16
9.1 Een toetsinstrument	16
9.2 Schematische weergave.	16
10. Rechtsstaat.....	17
10.1 Rechtszekerheid.....	17
10.2 Onpartijdigheid en openheid	17
10.3 Verankering rechtsstaat	17

11. Democratie	19
11.1 Participatie	19
11.2 Consensus gerichtheid	20
12. Functioneren.....	21
12.1 Transparant functioneren	21
12.2 Publieke verantwoording	21
13. Presteren	23
13.1 Effectief en efficiënt.....	23
13.2 Vraaggericht.....	24
14. Strijdige beginselen en bedreigingen	25
14.1 Zoeken naar een goede balans	25
14.2 Bedreigingen	25
14.3 Aanpak	26
15. Slot...de (actuele) praktijk	27
15.1 De hoofdlijnen van het akkoord en het 'Regeerprogramma'	27
15.2 Het regeerprogramma.....	28
15.3 Verwachtingen	29

Good Governance

Uitgebreide handout/naslagwerk bij de powerpoint-presentatie.

1. Inleiding

1.1 Leeswijzer

Deze reader behoort bij een diapresentatie. De (powerpoint-) dia's zijn als illustraties steeds bóven de bijbehorende uitleg geplaatst.

De reader is beschikbaar in pdf- en als epub-bestand (de laatste voor e-readers)

Hoewel niet steeds strak te scheiden, gaat deze inleiding *NIET* over politiek maar over bestuur.

Vraag:

Wat is het onderscheid tussen politiek en bestuur?

Politiek: op grond van ideologische en (*in een democratie*) electorale overwegingen bepalen van een koers.

Bestuur: uitvoeren van politieke besluiten.

1.2 Relevante achtergrond van de inleider:

- Ooit gestart als computeroperator en programmeur.
- Daarna met omzwervingen jaren actief geweest bij de gemeentelijke overheid.
- Lid/voorzitter rekenkamercommissie.
- Lid/voorzitter bezwarencommissie.
- Docent Bestuursacademie en Hogeschool Zuyd (bestuursrecht, bestuurskunde en vaardigheden) binnen de bacheloropleiding 'People & Business Management'
- Nu... pensioengerechtigd met nog wat activiteiten (waaronder juridisch raadsman en vervaardiging van webapplicaties)

1.3 Passende vraag bij het thema "good governance":

- Wat is besturen, en meer nog, wat is goed bestuur?

We gaan zien of we deze vraag kunnen beantwoorden.

2. Eerst een stukje staatsinrichting.

De staat kun je zien als de 'infrastructuur' voor bestuurlijk handelen. Besturen en de inrichting van de staat zijn twee kanten van dezelfde medaille.

Bij voldoende tijd wordt bij de inleiding een korte quiz ingelast als wake-up call voor wat betreft de focus op politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. Enige kennis van de staatsinrichting is nodig om deze korte inleiding goed te kunnen plaatsen.

2.1 De inrichting van de Nederlandse staat.

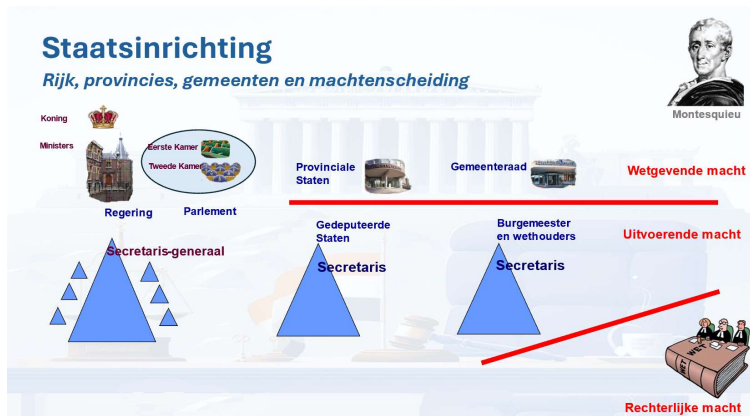
In ons staatsbestel kennen we drie (territoriaal) bestuurlijke lagen: Rijk provincie en gemeenten. Daarnaast kennen we nog de ZBO's (zelfstandige bestuursorganen) met bestuurlijke taken zoals de Rijksdienst voor het wegverkeer, het Commissariaat voor de Media en zo meer.

Een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO) is een overheidsinstantie die zelfstandig overheidstaken uitvoert zonder directe aansturing door een minister. De gedachte daarachter is dat door afwezigheid van de (politieke) waan van de dag, bepaalde overheidstaken daardoor effectiever en efficiënter kunnen worden uitgevoerd.

In de uitvoering komen we zelfs particuliere ondernemingen tegen zoals garagebedrijven die verantwoordelijk zijn voor APK-keuringen.

We kennen van oudsher ook waterschappen. Waterschappen zijn ingericht voor het waterbeheer. Een specifieke functie. Waterschappen worden daarom aangeduid als functionele organisaties. Hoewel waterschappen niet worden beschouwd als bestuurslaag is de vergelijking met de gemeentelijke bestuurslaag voor de hand liggend. Ook het waterschapsbestuur wordt (via rechtstreekste verkiezingen) democratisch ingericht en heeft net als de gemeenten te maken met toezichhoudende taken van het provinciale bestuur.

3. Onderscheiden machten binnen de staat

3.1 Machten in de staat

We kunnen onderscheid maken tussen drie machten die zich manifesteren binnen onze staatsinrichting:

1. de wetgevende,
2. de uitvoerende en
3. de rechterlijke macht.

De wetgever (1) stelt de normen. Die worden vastgelegd in wettelijke regels. Uitvoering (2) van die regels wordt overgelaten aan het uitvoerend bestuur. Een onafhankelijke rechterlijke macht (3) heeft als taak in conflictsituaties de uitvoering te toetsen aan de hand van de gestelde normen.

Wellicht ben je al bekend met het werk van de verlichtingsfilosoof Montesquieu. Hij bepleitte deze scheiding van machten. Verderop komen we hierop nog even terug.

3.2 Praktijk in Nederland

Op de dia is de machtenscheiding met de rode lijnen aangegeven. We zien dat de scheidingslijn tussen wetgeving en bestuur niet is doorgetrokken bij de Nederlandse Rijksoverheid. Wetten zijn daar een gemeenschappelijk product van de regering (Koning en ministers) en het parlement (Tweede en Eerste Kamer). De regering is als uitvoerend orgaan dus ook zelf betrokken bij de totstandkoming van wetten.

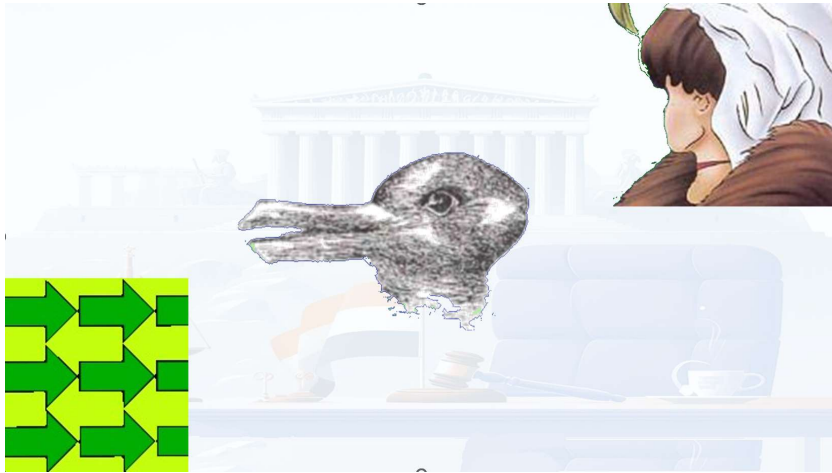
Bij de provincie en de gemeente is de scheiding tussen wetgeving en bestuur wél strakker aangehouden. De wetgevende (verordenende) bevoegdheid is bij de provincie opgedragen aan provinciale staten en bij de gemeente aan de gemeenteraad. Gedeputeerde Staten verzorgen het dagelijks bestuur bij de provincie. Bij de gemeente zijn burgemeester en wethouders hiervoor verantwoordelijk.

De onafhankelijkheid en dus scheiding van de rechterlijke macht ten opzichte van de wetgevende en uitvoerende macht is in alle gevallen redelijk strak aangehouden.

Ambtelijke diensten ondersteunen de uitvoerende macht bij Rijk, provincies en gemeenten. Ministers uit de regering hebben vaak hun eigen ambtelijke dienst, de zogenaamde ministeries.

Tot zover de inrichting van onze staat als opfrisser.

4. Basisvoorwaarde voor goed bestuur

4.1 Bestuurlijke percepties

Voor goed bestuur is inzicht in de complexiteit en de diversiteit binnen de samenleving een vereiste. Daarbij speelt ook iets wat je kunt vergelijken met *ambigu-afbeeldingen*. Dat zijn afbeeldingen die op twee manieren kunnen worden gezien of geïnterpreteerd.

De dia hierboven laat zien wat daarmee wordt bedoeld... wat zien we hier?

Net zoals de ambigu-afbeeldingen op de dia hiervóór, kan de perceptie van het Nederlandse volk verschillend zijn:

- Je kunt het volk zien als een 'emergent systeem'... een samengesteld geheel met als zodanig een eigen identiteit,
- Je kunt het volk ook zien als een verzameling van individuele personen, ieder afzonderlijk met unieke behoeften en perspectieven.

Over het begrip emergent:

dit is spontaan optredend..., tevoorschijn tredend. Zo kunnen losse balken en planken in een bepaalde samenstelling stoel of tafel zijn. Wijzelf zijn een bundeling van miljarden cellen in allerlei samenstellingen. Het Nederlandse volk is net als andere volkeren een fenomeen met een eigen identiteit. Die identiteit wordt bepaald door een gemeenschappelijke geschiedenis, cultuur en tradities, geografie en zo meer.

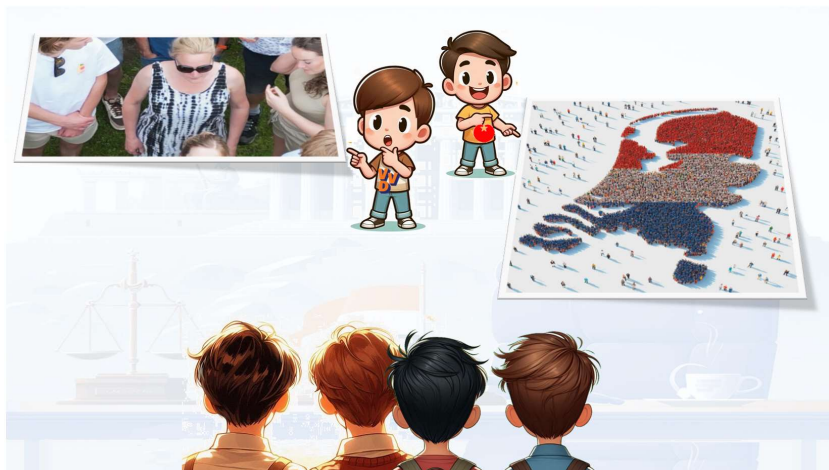
Op de dia hierboven zien we Nederland als volk... heel veel mensen op elkaar gepakt die samen onze landkaart vullen. In mondiaal opzicht heeft het Nederlandse volk écht een eigen kenmerkend karakter.

Dat het volk een emergent fenomeen is, ligt ook besloten in een reactie van de Minister-President Dick Schoof tijdens het debat over de regeringsverklaring op 4 juli 2024. Thierry Baudet suggereerde dat de demografische samenstelling van de bevolking door een elite bewust is aangepast ('omvolking'). Dick Schoof reageerde hierop met de stelling dat de samenleving zichzelf stuurt.

Dezelfde samenleving, hier bedoeld het Nederlandse volk, bestaat uit 18 miljoen individuen, ieder ook weer met een eigen leefwereld en karakter. Dat wordt zichtbaar als we in animatie inzoomen op het individu zoals we dat met de dia hierboven deden.

4.2 Volk versus individu

Het Nederlandse volk is dus écht iets anders dan louter een verzameling van individuele Nederlanders. Belangen van het volk als zodanig kunnen bijvoorbeeld volstrekt tegengesteld zijn aan belangen van het individu.

Ter illustratie:

- *Een goed voorbeeld van de twee onderscheiden benaderingen is de discussie rondom de vaccinatieplicht tijdens de coronapandemie. De vaccinatieplicht of -drang was gericht op het volk. Vaccinatie werd ingezet ter bestrijding van een ontwrichtende pandemie. Maar voor het individu kan de plicht of drang tot vaccinatie worden gezien als aantasting van de individuele lichamelijke integriteit.*
- *In een oorlog schiet je op soldaten als onderdeel van de vijand. Zodra je dat plaatje anders bekijkt of ervaart, is de kans groot dat je mentale problemen krijgt.*

4.3 Gerichtheid openbaar bestuur

Het openbaar bestuur richt zich zowel op individuen als op het volk als collectief. Het is best lastig zo niet onmogelijk om beide entiteiten tegelijk te zien. Toch is het vermogen van bestuurders om deze dubbele kijk te hanteren, essentieel voor effectief en inclusief bestuur.

We zouden het niet over politiek hebben, maar ik merk wel op dat in politieke debatten het principe van ambigu-figuren op conceptueel niveau vaak wordt ingezet om de standpunten van de opponent te bestrijden. Als debat-trainer bij een politieke partij heb ik dat principe zélf ooit verwerkt in mijn cursussen en trainingssessies.

5. De dia-achtergrond

Misschien is het achtergrondplaatje al opgevallen en heb je je afgevraagd wat dat voorstelt.

Hierop zie je de Acropolis, die de oude Griekse democratie symboliseert. Ook zie je een bestuurderstafel met daarop een balans voor evenwichtige besluitvorming, een kop koffie en een voorzittershamer voor het bezegelen van de besluiten. Waar de Nederlandse vlag voor staat heeft geen toelichting. Ten slotte zien we een kristal met passende tekst. Die kristal symboliseert het resultaat van een ontwikkeling.

6. Ontwikkeling rechtsstaat

6.1 Een stukje historie

We zoomen in op de voor ons uitgekristalliseerde ontwikkeling van onze rechtsstaat. We gebruiken weer dezelfde achtergrond: het oude Griekse politieke systeem..., ontstaan in de stadstaat Athene tijdens de 5e eeuw voor Christus. Die kenmerkte zich door een vorm van directe democratie, dat wil zeggen burgerparticipatie in regelgeving en bestuur.

In ons deel van Europa zien we na de val van het Romeinse rijk een feodale ontwikkeling: alléén heersende vorsten met lagere adel die in ruil voor diensten bepaalde rechten van de hogere adel verkregen. In latere tijden zien we ook dat steden rechten krijgen en een eigen rechtspraak ontwikkelden.

6.1.1 De Renaissance,

(14e tot de 17e eeuw) kenmerkt zich door hernieuwde interesse in kunst, literatuur, wetenschap, filosofie en cultuur.

De term "Renaissance" betekent letterlijk "wedergeboorte" en verwijst naar de heropleving van klassieke Griekse en Romeinse ideeën en waarden. Het was tevens de aanloop naar de verlichting.

6.1.2 De Verlichting

... was een intellectuele beweging in Europa van filosofen en schrijvers (17e en 18e eeuw). In die beweging werd de nadruk gelegd op het gebruik van de rede, wetenschap en filosofie om sociale, politieke en culturele vooruitgang te bevorderen. Een paar namen:

1. **René Descartes:** ..., bekend om zijn uitspraak "Cogito, ergo sum" ("Ik denk, dus ik ben"), legde Descartes de basis voor een rationalistische benadering van kennis en waarheid.
2. **John Locke:** Locke wordt gezien als een grondlegger van het liberalisme, met zijn nadruk op natuurlijke rechten, zoals het recht op leven, vrijheid en eigendom.
3. **Voltaire:** Een invloedrijke Franse filosoof en voorstander van vrijheid van meningsuiting en religieuze tolerantie. Voltaire bekritiseerde misbruik van macht en onrechtvaardigheid.
4. **Montesquieu:** Montesquieu pleitte voor een systeem van machtsevenwicht tussen de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Dit vereist dus ook scheiding van machten in de staat.

5. **Jean-Jacques Rousseau:** Rousseau's ideeën over sociale contracten en de soevereiniteit van het volk waren van invloed op de ontwikkeling van moderne democratische theorieën.

Met de Franse Revolutie zien we een golfbeweging van politieke veranderingen. De macht van de monarch wordt gebroken, maar niet lang daarna zien we een restauratieperiode in Europa. Monarchieën worden hersteld en er heerst politieke repressie in veel Europese landen.

6.1.3 In en na 1848

Rond 1848 zien we dan weer een golf van liberale en nationalistische opstanden en revoluties. In ons land zien we dat terug in de toen op liberale leest ingerichte grondwet van Thorbecke. Ook die was weer geïnspireerd door de idealen van de Franse Revolutie.

Al met al kan worden gesteld dat de grondwet van Thorbecke evenzeer een product was van de bredere ontwikkelingen en onrust die plaatsvonden tijdens het revolutiejaar 1848 in Europa.

Maar ook daarna zien we verdere ontwikkelingen met steeds wisselende spanningen tussen conservatieve en liberale tendensen. Uiteindelijk kristalliseert de politiek-bestuurlijke constellatie zich in het Good Governance-model dat hier centraal staat (het kristal op de dia).

De inperking van de macht van de monarch die in de eerste helft van de 19e eeuw vrij groot was, ligt ook besloten in de ontwikkeling van de 'ministeriele verantwoordelijkheid': de koning is onschendbaar de minister is verantwoordelijk.

7. Van nachtwaker- tot verzorgingsstaat

7.1 Overheidsinvloeden

Bekijken we de ontwikkelingen in de afgelopen paar eeuwen dan kunnen we die ook via een andere lijn ervaren: die van nachtwakerstaat tot verzorgingsstaat. Het gaat hierbij over de overheidsinvloeden op de samenleving.

7.2 Versterkte rol voor de overheid

De maatschappelijke ontwikkelingen in een steeds complexer wordende samenleving, - dat laatste ingezet met de industriële revolutie - maakten dat de rol van de overheid zich niet meer kon beperken tot de nachtwakerstaat, zeg maar de zorg voor veiligheid en ordehandhaving. Maar eenmaal aan het knutselen in het licht van een maakbare samenleving blijf je aan het knutselen. Het vinden van een goede balans is niet eenvoudig...! Vergelijk de bijwerkingen van een medicijn.

7.3 Verzorgen en/of activeren

De afgelopen decennia zagen we in Nederland, met name in liberale kringen, weerstand ontstaan tegen de ver doorgeschoten verzorgingsstaat. De Troonrede van 2013 benadrukte de noodzaak om te investeren in een zogenaamde activeringstaat. Dit houdt in dat de overheid minder focust op het bieden van uitgebreide voorzieningen en meer op het stimuleren van burgers om actief deel te nemen aan de samenleving en de arbeidsmarkt. Hiermee werd feitelijk erkend dat er grenzen zijn aan de maakbaarheid van de samenleving.

Maar de praktijk is weerbarstig. Invoeren is meestal eenvoudiger dan afschaffen!!!

Een balans vinden tussen overheidsinterventie en eigen verantwoordelijkheid van burgers blijft een voortdurende uitdaging.

8. De kern: good governance

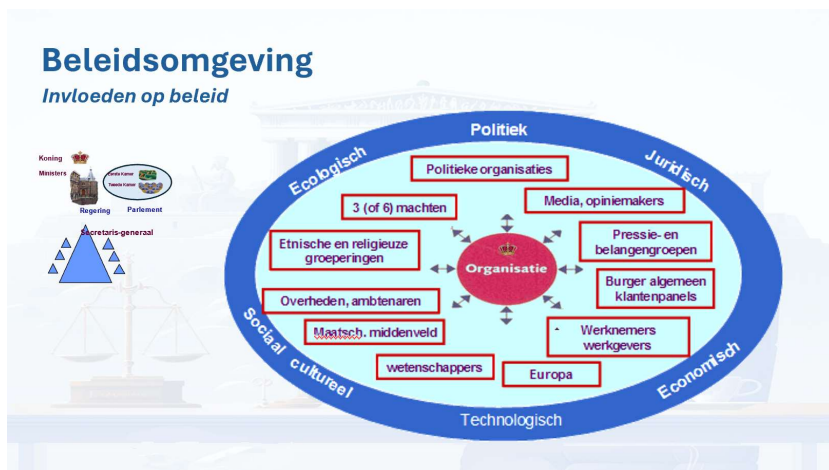
Daarmee komen we bij de kern van deze presentatie: Hoe komt beleid tot stand en wat is goed beleid, anders gezegd wat is goed bestuur?

8.1 Organisaties

Beleed wordt vormgegeven in de daarvoor ingerichte organisaties zoals weergegeven op de dia hierboven. Bij overheidsbeleid zijn dat de organisaties waar we het eerder over hadden: Rijk, provincies en gemeenten en ZBO's.

Het maken van beleid gebeurt niet alleen vanachter bureaus. Bestuurders en ambtenaren maken deel uit van de samenleving en worden door hun omgeving beïnvloed.

8.2 De 'beleidsomgeving'

Op de dia hierboven is de beleidsomgeving schematisch in beeld gebracht.

8.2.1 Beleidsorganisatie

In het midden is de beleidsorganisatie geplaatst. We gebruiken als voorbeeld de rijksoverheid, hier gesymboliseerd door het kroontje.

8.2.2 Beleidsfactoren

In de blauwe buitenring zien we de factoren die van invloed zijn op de beleidsvorming, onderverdeeld in categorieën zoals technologie, ecologie, economie enzovoorts.

Zoals gesteld ontstaat beleid niet zomaar vanachter een bureau. Ook komt het niet louter vanuit de politiek of vanaf de bestuurstafel. Ontwikkelingen in de genoemde omgevingsfactoren vormen meestal de aanleiding en de kaders voor beleidsaanpassingen of voor nieuw beleid.

Op technologisch gebied zou dat bijvoorbeeld de ontwikkeling op het terrein van AI kunnen zijn waarover ik eerder een inleiding verzorgde. Op ecologisch gebied zouden dit klimaatverandering of aantasting van natuur door stikstofemissies kunnen zijn.

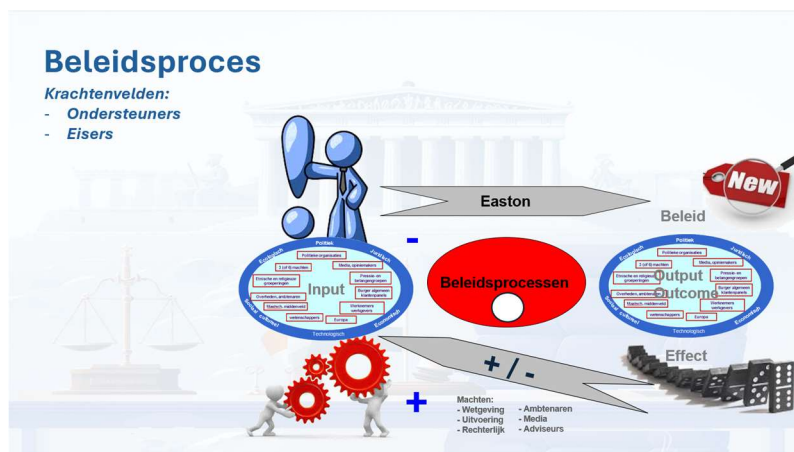
8.2.3 Beleidsactoren

In de lichtblauwe binnenzone zijn voorbeelden van actoren geplaatst die invloed op het beleid uitoefenen. Denk aan pressiegroepen uit de burgerij, aan de media, aan werkgevers- en werknemersorganisaties en natuurlijk de ambtenaren en bestuurders zelf.

8.2.4 Wisselwerkingen

Het geheel is nog wat complexer dan het nu al lijkt. Alle factoren in de buitenring en de actoren daarbinnen hebben vaak ook onderling invloeden op elkaar.

8.3 Het beleidsproces

We kijken nu wat meer procesmatig naar beleidsontwikkelingen.

"Beleid" kan worden gezien als een programma van systematische acties en beslissingen gericht op specifieke doelen en gewenste uitkomsten.

We zien hier een cyclisch procesmodel.

We nemen als voorbeeld het toeslagenbeleid. De toeslagenaffaire is een belangrijk item dat (naast de migratieproblematiek) als input voor het toekomstige beleid van de nieuwe regeringsploeg van PVV, VVD, NSC en BBB kan worden beschouwd.

Aan de voorkant, de inputzijde, zien we de beleidsinvloeden uit de omgeving die we al kennen uit de vorige dia:

8.3.1 Input

- Er was bestaand beleid op tal van toeslagen.
- Er was ook een niet al te adequaat fraudebeleid.
- Met name de Bulgarenfraude met toeslagen werd in de media breed uitgemeten (2013).
- Mede vanwege die aandacht en het gemak waarmee kon worden gefraudeerd ontstond ook in de politiek grote druk om de fraude aan te pakken.

Ondermeer ontwikkelingen rond AI (big data) leken bij de uitvoerende diensten een opening te bieden om fraude efficiënter op te sporen.

8.3.2 Output

Al die invloeden vertaalden zich in nieuw beleid..., 'de output':

- In dit geval zware inzet op opsporing van fraude ondermeer ondersteund door AI-algoritmen.
- Verharding bij de aanpak en
- zware sancties.

8.3.3 Outcome

Het woordje 'outcome' op deze dia gaat over de effecten van het beleid. Die effecten waren:

- disproportionele sancties
- discriminatie (intensievere controles bij bepaalde bevolkingsgroepen);
- duizenden gezinnen die in de problemen kwamen.

8.4 Het leermoment

Op zich verdedigbare intenties zijn dus geen garantie voor goed bestuur. Nog in 2009 werd een code voor goed openbaar bestuur gelanceerd: [pdf \(overheid.nl\)](#).

Het beleid dat ten grondslag ligt aan de toeslagenaffaire, is van een paar jaar later...!!!

Als de code voor goed openbaar bestuur van 2009 in acht zou zijn genomen: [pdf \(overheid.nl\)](#), was dit alles niet gebeurd. Zo werden signalen van de ombudsman en van klokkenluiders genegeerd. Maar maatschappelijke opvattingen en daarop gebaseerde politieke druk lijken krachtiger dan het streven naar goed bestuur. Zelfs de "juridische viscositeit" van de rechterlijke macht bleek in de toeslagenaffaire enigszins onder invloed te staan van de maatschappelijke en politieke druk.

Om diezelfde reden kunnen de effecten van het falende beleid tot een tegengestelde overreactie leiden...: zoals gezegd staat het model symbool voor een cyclisch proces (een zich herhalend proces) waarbij nieuw beleid ook wordt beïnvloed door de 'outcome' (de effecten) van het bestaande beleid.

9. Het 'Good Governance' model

9.1 Een toetsinstrument

We gaan nu weer terug naar de theorie. We gaan kijken naar de vaak overlappende soms moeilijk te verenigen beginselen van goed bestuur. Het zijn dié beginselen waaraan we het optreden van de overheid kunnen toetsen.

9.1.1 Oorsprong van het model

Het good governance model is ontwikkeld binnen de Verenigde Naties (VN) in reactie op verschillende mondiale uitdagingen en veranderende opvattingen over effectief bestuur. Zelf hanteert het instituut van de VN het model als meetlat voor de kwaliteit van het bestuur in de lidstaten.

Maar ook binnen de lidstaten zelf wordt gebruik gemaakt van vergelijkbare modellen als toetsinstrument. Zo is de strekking van de eerder vermelde code voor goed bestuur van 2009 ([pdf \(overheid.nl\)](https://overheid.nl).) nagenoeg identiek aan dit VN-model.

9.2 Schematische weergave.

De bovenhelft van het model is samen te vatten als het normen en waardenpatroon voor het bestuur. De onderste helft is de uitvoeringspraktijk waarbij het bovenliggende waarden- en normenpatroon als vertrekpunt geldt.

Het plaatje zoals op de dia weergegeven wordt gehanteerd door de Algemene Rekenkamer bij het onderzoek naar de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het overheidsbeleid. Ook gemeentelijke rekenkamers waarin ikzelf jaren actief was, hanteren (als het goed is!) de toets-elementen van het model. We lopen de verschillende elementen na:

10. Rechtsstaat

Essentieel voor de rechtsstaat zijn de beginselen van rechtszekerheid, onpartijdigheid en openheid.

10.1 Rechtszekerheid

Rechtszekerheid staat in de juridische context op één lijn met voorspelbaarheid. Goed bestuur vereist dan ook eenduidige juridische kaders die onpartijdig worden toegepast. Het vereist ook concessie loze bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder die van minderheden.

10.2 Onpartijdigheid en openheid

Onpartijdigheid en openheid liggen evenzeer besloten in de rechtsstaatgedachte. Deze beginselen liggen op één lijn met de rechtszekerheid.

Onpartijdige toepassing van wet- en regelgeving vraagt een betrouwbare en integere overheid. De handhaving daarvan vraagt onkreukbare opsporings- en handhavingdiensten en een onafhankelijke rechterlijke macht.

Openheid vereist dat burgers toegang hebben tot de informatie die ten grondslag ligt aan de handelingen en besluiten van het bestuur.

10.3 Verankering rechtsstaat

10.3.1 Onafhankelijke rechterlijke macht

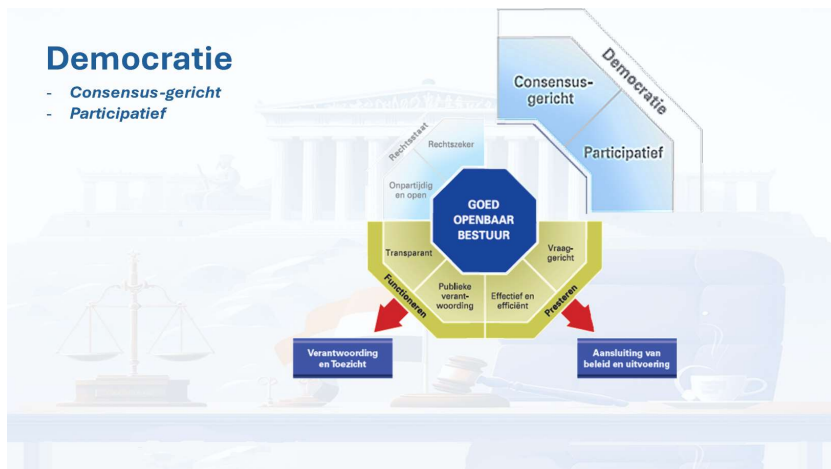
Bij de Nederlandse staatsinrichting zijn de beginselen van de rechtsstaat ondermeer verankerd bij de instelling van een onafhankelijke rechterlijke macht.

10.3.2 Legaliteitsbeginsel

Verder mogen overheidslichamen/bestuurders alléén handelen en besluiten als daarvoor een wettelijke grondslag is. Dit gegeven wordt ook wel het legaliteitsbeginsel genoemd. Burgers en instellingen moeten de grondslag voor besluiten die hen raken bovendien kunnen terugvinden in de wet en ter toetsing kunnen voorleggen aan de onafhankelijke rechter.

Ikzelf heb momenteel als raadsman twee zaken voorliggen bij de Raad van State, waarvan bij één zaak heel nadrukkelijk het legaliteitsbeginsel aan de orde is...: een gemeente die zonder aanwijsbare bevoegdheid een archeologische vondst van een amateur-archeoloog heeft ingenomen. Deze specifieke zaak dient op 4 september 2024.

11. Democratie

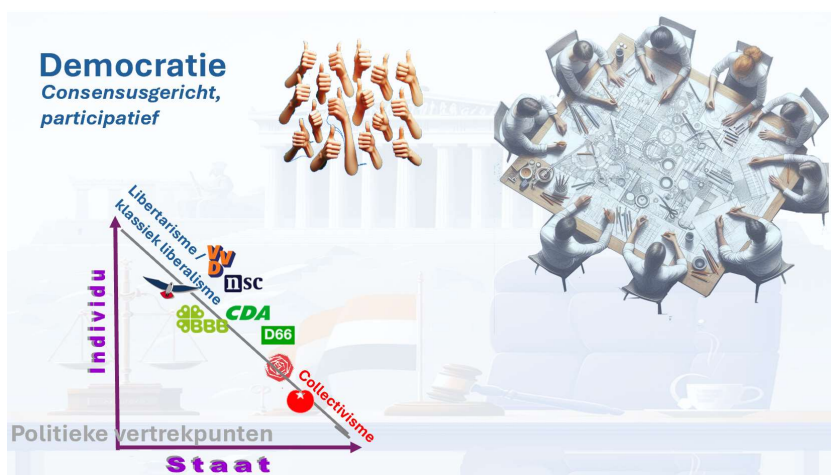

11.1 Participatie

Participatie is de hoeksteen voor goed bestuur. Het gaat over de totstandkoming van overheidsbesluiten en de invloed daarop van de burger.

Participatie kan zowel op een directe als op een indirecte wijze worden ingevuld. Zo zagen we al dat de Tweede Kamer via directe verkiezingen wordt samengesteld. De samenstelling van de regering in ons land gebeurt op een indirecte wijze na de verkiezing van onze volksvertegenwoordigers.

Ook de leden van de Eerste Kamer worden via provinciale staten op een indirecte wijze gekozen.

11.1.1 De burger als coach: politieke spelers in het veld

Deze presentatie zou niet gaan over politiek maar over bestuur. Dit neemt niet weg dat bestuurders doorgaans een politieke achtergrond hebben. Dat heeft natuurlijk ook zijn doorwerking in het bestuur.

Op het schema links van bovenstaande dia zien we een onderverdeling van de politieke kleuring op een twee assenstelsel. Alle partijen richten zich bij het voorgestane beleid op de samenleving. Maar wél vanuit verschillende gezichtshoeken. Een partij als de SP bekijkt de wereld meer vanuit de staatsoptiek terwijl

een partij als de VVD meer geneigd is om zaken te benaderen vanuit de optiek van het individu, van bedrijven en dus ook de markt.

Wij als (participerende) burgers bepalen welke spelers het veld worden ingestuurd.

11.1.2 Bredere participatie

Participatie beperkt zich overigens niet tot de verkiezing van de leden in vertegenwoordigende overheidsorganen zoals de gemeenteraad. Participatie kan ook worden georganiseerd bij de totstandkoming en de invulling van het concrete overheidsbeleid. We spelen dan eigenlijk een beetje mee... denk aan inspraakgelegenheden, publiek-private samenwerking en zo meer.

Voor wetgeving heeft de rijksoverheid zelfs een internetconsultatie ingesteld waaraan iedereen kan deelnemen.

11.2 Consensus gerichtheid

Democratie betekent niet dat bij besluitvorming slechts de belangen en/of opvattingen van de meerderheid in de afwegingen moeten worden betrokken. Goed bestuur vereist óók dat rekening wordt gehouden met minderheidsbelangen.

Consensusgerichtheid in een democratie leidt uiteindelijk tot een breder draagvlak voor het overheidshandelen dan bij uitsluitend een focus op het meerderheidsbelang het geval zou zijn.

12. Functioneren

We komen nu bij de onderste helft van het Good Governance model... te beginnen met 'functioneren'. Dit is, meer nog dan de bovenste helft, het domein van het uitvoerend bestuur.

Basisvereisten bij het functioneren zijn transparantie en verantwoording.

12.1 Transparant functioneren

Transparant functioneren is méér dan functioneren in openheid. Het betekent ook dat besluiten worden genomen, toegepast en gehandhaafd volgens afgesproken procedures.

Verder moeten degenen die met overheidsbesluiten te maken hebben, informatie hierover vrij en toegankelijk kunnen verkrijgen.

Een speciale wet, de Wet open overheid' (Woo) regelt actieve en passieve openheid. Deze wet geeft burgers zelfs het recht om overheidsdocumenten die niet actief openbaar zijn gemaakt op te vragen.

12.2 Publieke verantwoording

Bestuurlijk handelen moet kunnen worden verantwoord. In het bestuursrecht is die verantwoording verankerd, dat geldt in het bijzonder voor de besteding van publieke middelen.

Bij de verantwoording laten overheidsorganisaties ook zien dat ze 'in control' zijn. Dit betekent dat in voldoende mate sturing en beheersing van primaire en ondersteunende bedrijfsprocessen plaatsvindt.

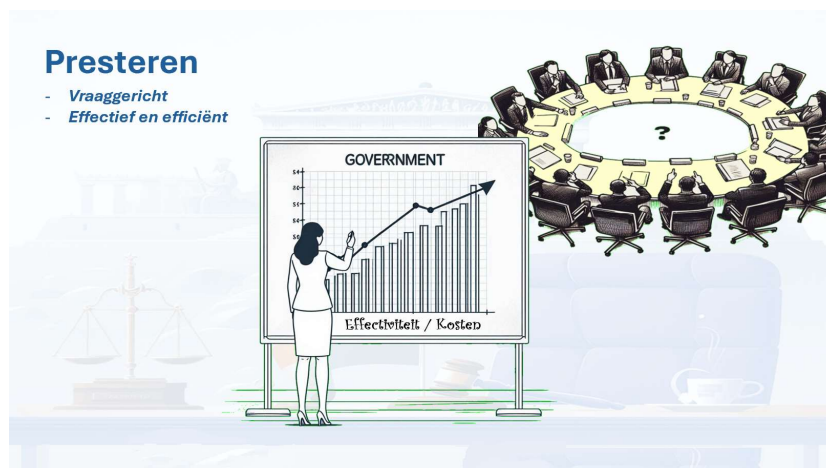
Publieke verantwoording in dit verband krijgt bijvoorbeeld gestalte in de jaarstukken van overheidsinstellingen die door de vertegenwoordigende organen moeten worden vastgesteld.

Verantwoording is ook ingebakken in de verhouding tussen de volksvertegenwoordiging en het bestuur. Zo kunnen ministers in de Kamer ter verantwoording worden geroepen voor het uitgevoerde bestuur.

13. Presteren

Niet anders dan in het bedrijfsleven waar het marktmechanisme de scheidsrechter is, mag van de overheid worden verwacht dat vraaggericht wordt gewerkt en effectief en efficiënt wordt geopereerd.

13.1 Effectief en efficiënt

Overheidsbeleid vergt een zorgvuldige voorbereiding. Daarbij moet worden vastgesteld of, en in hoeverre het voorgenomen beleid zal kunnen bijdragen aan de gestelde doelen.

We zien hier een direct verband met andere beginselen van goed bestuur zoals participatie. Een zorgvuldige voorbereiding houdt in veel gevallen in dat consultatie van burgers en instellingen plaatsvindt.

Doelen worden voor zoveel als mogelijk SMART geformuleerd, dat wil zeggen specifiek en meetbaar. Dat zijn de randvoorwaarden die in het acroniem door de S en M worden aangeduid. De A van acceptabel staat hier voor het draagvlak dat in het democratische aspect van goed bestuur ligt besloten.

Zoals we eerder al zagen houden we daarbij ook rekening met de belangen van minderheden. De andere kaders van goed bestuur hangen samen met realiteitszin en met het tijdsaspect, in het acroniem aangeduid door de R en de T.

De vereiste zorgvuldigheid bij de voorbereiding en uitvoering van het overheidsbeleid vinden we ondermeer terug in de *Algemene wet bestuursrecht*.

13.1.1 Wettelijke beginselen van behoorlijk bestuur

Een overzicht van de meest relevante algemene beginselen van behoorlijk bestuur:

Zorgvuldigheidsbeginsel. De overheid moet besluiten zorgvuldig voorbereiden. Onderzoek naar de feiten, omstandigheden en belangen maken daarvan deel uit. Verder moeten voorgeschreven procedures worden gevolgd en moet een besluit worden gedragen door een zorgvuldige weging van feiten, omstandigheden en belangen.

Gelijkheidsbeginsel. Gelijke gevallen moeten op gelijke wijze worden behandeld.

Vertrouwensbeginsel. Een door de overheid opgewekt vertrouwen, bijvoorbeeld door een toezegging, dat een bepaald besluit wordt genomen (of juist niet) dient in beginsel te worden verwezenlijkt.

Motiveringsbeginsel. Een besluit moet worden gedragen door een goede logisch weergegeven en dus begrijpelijke motivering. Daarbij moeten uiteraard de gepresenteerde feiten overeen komen met de werkelijkheid.

Rechtszekerheidsbeginsel. Geldende rechtsregels moeten juist en consequent worden toegepast. De burger moet precies weten waar hij/zij aan toe is of wat de overheid van hem/haar vraagt en waarop dat is gebaseerd.

Evenredigheidsbeginsel. Lasten of nadelige gevolgen van een overheidsbesluit moeten in een redelijke verhouding staan tot het met een besluit na te streven doel.

Verbod van détournement de pouvoir. Een wettelijke bevoegdheid mag alleen worden gebruikt voor het doel waarvoor die bevoegdheid gegeven is.

Fair-play-beginsel. Van de overheid wordt een onpartijdig opstelling gevraagd. Bij het nemen van een besluit moet dan ook in alle opzichten de noodzakelijke openheid en eerlijkheid worden betracht.

13.2 Vraaggericht

Vraaggericht overheidsbeleid houdt in dat het beleid aansluiting vindt aan geconstateerde behoeften en problemen.

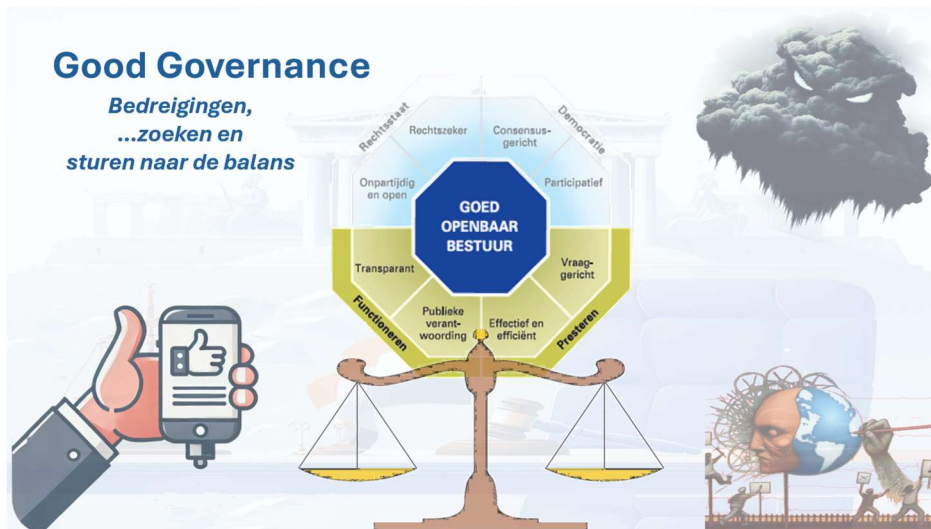
Een overheid die luistert naar de samenleving en daarbij naar redelijkheid invulling geeft aan ondermeer het eerder besproken aspect van participatie, handelt daarmee impliciet eigenlijk al vraaggericht.

Maar ook zonder directe participatie houdt goed bestuur in dat vraaggerichtheid in bovenbedoelde zin leidraad voor het handelen moet zijn.

Bij de beginselen voor goed bestuur past in dit kader ook het lerend aspect. Lang niet altijd verlopen processen zoals bij de voorbereiding daarvan werd voorzien. Dit houdt in dat beleid voortdurend moet worden geëvalueerd. Evaluatie behoort onderdeel te zijn van de planning en controlcyclus en dient dus te zijn ingebed in de organisatie.

Bij de eerder aangehaalde toeslagenaffaire is dit lerend aspect in zéér ernstige mate buiten de bestuurspraktijk geplaatst.

14. Strijdige beginselen en bedreigingen

14.1 Zoeken naar een goede balans

In de aanloop van de bespreking van het model is al gesignaleerd dat de beginselen van het Good Governance model overlappend zijn... ze zijn wel te onderscheiden maar mogen niet los van elkaar worden gezien.

In het voorbeeld van de toelagenaffaire waren de algoritmen om frauderisico's naar boven te halen zéér efficiënt. Maar de effecten bleken uiteindelijk strijdig met de beginselen van de rechtsstaat.

Goed bestuur vereist dat bij het ontwikkelen en het uitvoeren van wettelijke voorschriften en beleidsregels naar alle aspecten van het Good Governance wordt gekeken. Ook een voortdurende evaluatie is nodig omdat effecten van het beleid lang niet altijd goed voorspelbaar zijn.

Zodra bij evaluatie blijkt dat in de uitvoering beginselen van goed bestuur in het gedrang komen zal naar oplossingen moeten worden gezocht. Dit moet ten minste tot aanpassing van beleidsregels leiden, maar zo nodig moeten ook onvolkomenheden in de wetgeving worden gerepareerd.

14.2 Bedreigingen

Maar het is niet alleen de balans waarnaar moet worden gekeken. Mondiaal wordt nog onvoldoende onderkend dat het model ook onderhoud nodig heeft. De wereld van nu ziet er anders uit dan pakweg 30 tot 50 jaar geleden, de periode waarin de good governance beginselen zoals we die nu kennen liggen verankerd. Zo heeft de communicatietechnologie de afgelopen decennia een ongekeerde ontwikkeling doorgemaakt. De introductie van het internet in de jaren negentig van de vorige eeuw vormde daarvoor een cruciale impuls. De toegankelijkheid tot informatie werd wereldwijd in heel korte tijd fundamenteel verbeterd.

Rond de eeuwwisseling volgde een nieuwe revolutie: de opkomst van sociale media zoals Facebook (2004), Twitter (2006) en YouTube (2005). Deze platforms boden nieuwe mogelijkheden voor communicatie, maar de maatschappelijke impact ervan reikte verder dan destijds kon worden voorzien.

Tegelijkertijd moeten we constateren dat overheden lange tijd afwezig waren in hun respons op deze technologische veranderingen. Sociale media groeiden grotendeels

ongereguleerd, en pas veel later werd de aandacht gericht op de negatieve neveneffecten, zoals desinformatie en de verstoring van het publieke debat.

Hier een kort overzicht van die negatieve effecten die ook bedreigend zijn voor de principes achter het Good Governance model:

- Verspreiding desinformatie en manipulatie.
- Aanwakkeren van migratiestromen, veelal op basis van onrealistische informatie.
- Polarisatie door gefilterde informatie en daarmee verdieping van maatschappelijke tegenstellingen.
- Indirect politiek effect: opkomend nationalisme en populisme.

14.3 Aanpak

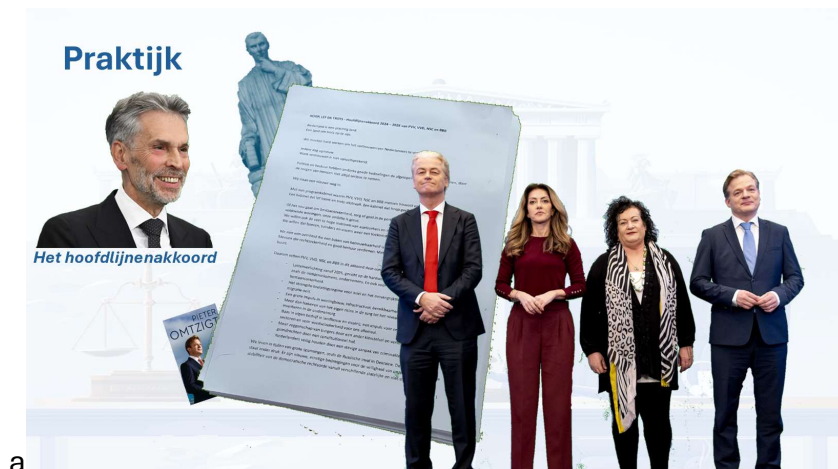
De praktijk laat zien dat overheden vaak reactief handelen bij het beschermen van de principes van Good Governance, terwijl de snelheid en complexiteit van maatschappelijke ontwikkelingen om een proactieve aanpak vragen. Om de bedreigingen waaraan deze principes blootstaan te beteugelen, is een combinatie van **regulering, educatie en institutionele hervormingen** noodzakelijk.

Bij deze hervormingen moet bijzondere aandacht worden besteed aan de balans tussen de verschillende invalshoeken van het model. **Een effectief opererende overheid verdraagt zich niet altijd met de beginselen van de rechtsstaat.** Toch kan de rechtsstaat, met blijvend respect voor rechtvaardigheid, juist worden versterkt door een lichtere toetsing door de rechter in gevallen waar een strikte juridische benadering contraproductief blijkt. Dit vraagt om maatwerk en een proportionele inzet van juridische waarborgen.

Daarnaast is het essentieel om de **kosten en baten van de verschillende principes** explicieter tegen elkaar af te wegen. Denk hierbij aan de rechtsstaat, het functioneren van de overheid onder transparantie en publieke verantwoording, en de effectiviteit en efficiëntie van overheidsoptreden. Zo wijst de praktijk uit dat de rechtsstaat in veel gevallen als een (te?) dominant kwadrant wordt beschouwd. De rechterlijke macht opereert enerzijds binnen de grenzen van wettelijke inflexibiliteit, maar neemt anderzijds een dominante positie in waar de wetgever juist ruimte heeft gelaten voor flexibiliteit. Een kosten-batenafweging ontbreekt hier.

Om het **Good Governance-model toekomstbestendig** te maken, is het van belang deze dynamiek kritisch te herzien. Alleen door deze aspecten grondig te evalueren en het model aan te passen aan hedendaagse en toekomstige uitdagingen, kunnen de principes van Good Governance hun waarde behouden in een steeds complexere samenleving.

15.Slot...de (actuele) praktijk

15.1 De hoofdlijnen van het akkoord en het 'Regeerprogramma'

'Rechts' is nu aan de macht met PVV, VVD NSC en BBB als regeringscoalitie. Nog maar net (2 juli 2024) beëdigd en geïnstalleerd dus te vroeg om nu al een oordeel uit te spreken over het respecteren van de Good Governance-beginselen door het (*parlementaire of extraparlamentaire???*) Kabinet van Dick Schoof. Feit is wél dat het hoofdlijnenakkoord passages bevat die schuren met de Grondwet.

Zoals het beperken van de rechtsgang voor bepaalde groeperingen of belangen.

Maar feit is ook dat met zoveel woorden nadrukkelijk wordt gesteld dat de beginselen van de rechtsstaat zullen worden gerespecteerd.

Op de dia zien we de leiders van de coalitiepartners die zelf niet deelnemen aan het gevormde kabinet.

Ook zien we de onlangs beëdigde partijloze Minister-President Dick Schoof.

Verder zien we het 26 pagina's tellende hoofdlijnenakkoord waarin de kaders zijn vastgelegd voor het inmiddels uitgewerkte regeerprogramma (zie hierna onder 15.2). Deze uitwerking werd overgelaten aan de ministersploeg van het nieuwe Kabinet. De fracties hebben zich slechts gebonden aan het hoofdlijnenakkoord.

Over de illustratie hierboven: We zien half verscholen onder het hoofdlijnenakkoord een beeltenis van Machiavelli (1469-1527) en van het boekwerkje 'Nieuw sociaal contract' van Pieter Omtzigt.

De half verscholen beeltenis van de Italiaanse politieke wetenschapper Machiavelli (1469-1527) symboliseert de pragmatische denkwereld van één van de hoofdrolspelers in de coalitie, de heer Wilders.

Voor Machiavelli stonden politieke realiteit en effectiviteit boven idealistische of morele overwegingen.

Ook de nieuwe Minister President Dick Schoof zoekt in de lijn van Machiavelli in zijn ambtelijke loopbaan wel eens de grenzen op van wettelijke voorschriften en/of van de rechtsstatelijke beginselen. Naar zijn zeggen wel steeds 'binnen' de kaders van de wet.

Het boekje van Omtzigt symboliseert de bewaking van de rechtsorde en daarmee van de rechtsstatelijkheid.

De uitdrukkelijke garanties gericht op de rechtsorde maar ook de aanwijzing van een pragmatische en geslepen technocraat als voorman van het nieuwe Kabinet lijken de scherpe kantjes in het hoofdlijnenakkoord in een goede balans te plaatsen.

Ondanks alle kritieken die in de aanloop, - maar ook in het debat rondom de regeringsverklaring op 5 juli 2024 - naar voren zijn gekomen, mag er daarom toch wel enig vertrouwen zijn in een evenwichtig landsbestuur. Risico's die er altijd zijn, moeten binnen de huidige coalitie dan ook vooral worden gezocht in de onderlinge verhoudingen, onervarenheid van de kabinetsleden en de impulsiviteit die naar wat uit de praktijk blijkt sommige spelers moeilijk kunnen onderdrukken.

15.2 Het regeerprogramma

Op 13 september 2024 presenteerde het kabinet-Schoof het regeerprogramma, getiteld "Hoop, Lef en Trots". Het is een uitwerking van het hoofdlijnenakkoord dat op 16 mei 2024 werd gesloten tussen de fracties van PVV, VVD, NSC en BBB.

Belangrijke punten uit het regeerprogramma:

1. **Bestaanszekerheid en koopkracht:** Het kabinet streeft naar het versterken van de bestaanszekerheid en het verbeteren van de koopkracht voor alle Nederlanders.
2. **Asiel en migratie:** Er wordt ingezet op het verkrijgen van meer grip op asiel en migratie, met maatregelen om de instroom te beheersen en de procedures te versnellen.
3. **Wonen en infrastructuur:** Het programma bevat plannen voor de bouw van nieuwe woningen en investeringen in infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart.
4. **Landbouw en natuur:** Er wordt aandacht besteed aan landbouw, visserij, voedselzekerheid en natuurbehoud, met nadruk op duurzaamheid en innovatie.
5. **Energietransitie en klimaat:** Het kabinet zet in op de energietransitie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie, met plannen voor verduurzaming en het verminderen van CO₂-uitstoot.
6. **Zorg en onderwijs:** Er zijn maatregelen aangekondigd voor de verbetering van de zorg en het onderwijs, met focus op toegankelijkheid en kwaliteit.
7. **Goed bestuur en rechtsstaat:** Het versterken van goed bestuur en een sterke rechtsstaat is een speerpunt, met aandacht voor transparantie en integriteit.
8. **Nationale en internationale veiligheid:** Het kabinet richt zich op het waarborgen van nationale veiligheid en het versterken van internationale samenwerking, met nadruk op Europese samenwerking.
9. **Economie en arbeidsmarkt:** Er wordt ingezet op het verbeteren van het ondernemingsklimaat en het aanpakken van arbeidsmarktkrapte, met maatregelen om economische groei te stimuleren.

15.3 Verwachtingen

Zoals onder 15.1 al opgemerkt is het nog te vroeg om een oordeel uit te spreken over het functioneren van het kabinet-Schoof. Wel zagen we in de afgelopen periode sinds het aantreden dat vraagtekens kunnen worden geplaatst bij de stabiliteit van het kabinet. Twee staatssecretarissen zijn inmiddels uit het kabinet gestapt:

Op 1 november 2024 trad Folkert Idsinga, staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst (NSC), af vanwege een vermeend gebrek aan vertrouwen vanuit de Tweede Kamer.

In november 2024 ontstond opnieuw een crisis binnen het kabinet na antisemitische incidenten in Amsterdam. Tijdens een ministerraadsvergadering op 11 november werden op dit onderwerp opmerkingen gemaakt die door sommigen als discriminerend werden ervaren. Staatssecretaris Nora Achahbar (Toeslagen, NSC) trad op 15 november af, verwijzend naar "polariserende interacties" binnen het kabinet. Dit leidde tot een urenlang crisisberaad in het Catshuis waarbij het kabinet ternauwernood aan de val van het volledige kabinet ontkwam.

Voldoende aanleiding om de stabiliteit van het kabinet-Schoof een nader te beschouwen. Aan ChatGPT (4o) legde ik de volgende vraag voor: Hoe groot schat je de kans in dat het kabinet-Schoof de eindstreep haalt? Baseer je bij het beantwoorden van deze vraag op historische feiten.

Het onderbouwde antwoord van het AI-medium kwam redelijk in de buurt van mijn intuïtieve aannames. Maar het AI-medium leverde de feitelijke onderbouwing die waarschijnlijk ten grondslag heeft gelegen aan mijn intuïtie. Daarbij schatte ikzelf de kans overigens wel iets lager in maar goed...

...dit is wat ChatGPT aangaf:

Hoewel een exacte kansberekening moeilijk te maken is, kunnen we op basis van historische trends en de huidige dynamiek enkele factoren analyseren die de stabiliteit van het kabinet-Schoof beïnvloeden en daarmee een indicatie geven van de kans dat het kabinet de volledige termijn van vier jaar uitzit.

Factoren die de stabiliteit beïnvloeden

1. Coalitiesamenstelling

- Het kabinet-Schoof bestaat uit vier partijen: PVV, VVD, NSC en BBB. Historisch gezien brengen brede coalities, zeker met ideologische verschillen, een verhoogd risico op interne spanningen met zich mee.
- **Vergelijking:** Het vierde kabinet-Rutte (2021-2023) kende ook een diverse coalitie en viel na interne onenigheid over migratie.
- **Inschatting:** De PVV en VVD hebben mogelijk gedeelde beleidsdoelen, maar de meer gematigde NSC en BBB kunnen spanning veroorzaken op gevoelige dossiers zoals stikstof, klimaat en migratie.

2. Interne cohesie

- De recente opstappen van staatssecretarissen Folkert Idsinga en Nora Achahbar en het vertrek van twee NSC-Kamerleden wijzen op een fragiele interne dynamiek. Dit lijkt te duiden op zwakke cohesie, vooral binnen NSC.
- **Vergelijking:** Kabinetten met interne spanningen, zoals het kabinet-Balkenende IV (2007-2010), hebben historisch gezien moeite om de volledige termijn vol te maken.

3. Publieke en politieke steun

- De achterban van de PVV en VVD zal het kabinet waarschijnlijk steunen zolang kernpunten zoals streng migratiebeleid en economische stabiliteit worden nageleefd. Echter, beleidsmaatregelen zoals de bezuinigingen op hoger onderwijs en ontwikkelingssamenwerking kunnen leiden tot publieke onvrede.
- **Vergelijking:** Publieke protesten hebben in het verleden coalities gedestabiliseerd, zoals bij het kabinet-Lubbers III (1989-1994) tijdens de WAO-hervormingen.

4. Externe factoren

- **Economische onzekerheid:** Als economische omstandigheden verslechteren (zoals bij een recessie of stijgende werkloosheid), kan dit leiden tot verhoogde druk op de coalitie.
- **Internationale spanningen:** Migratie- en veiligheidscrises, bijvoorbeeld door conflicten of klimaatveranderingen, kunnen politieke verdeeldheid versterken.
- **Vergelijking:** Het tweede kabinet-Kok (1998-2002) viel mede door internationale factoren (devaluatie van politieke steun na de val van Srebrenica).

Scenario's en Kansberekening

Op basis van historische patronen en de huidige situatie kunnen we drie scenario's onderscheiden:

Scenario 1: Het kabinet haalt de eindstreep (30% kans)

- Voorwaarde: De partijen blijven zich verenigen rond gedeelde doelen, zoals strenger migratiebeleid en economische hervormingen. NSC en BBB kunnen op pragmatische wijze omgaan met interne spanningen.

Scenario 2: Vroegtijdige val door interne conflicten (50% kans)

- Voorwaarde: Onenigheid binnen NSC of over gevoelige onderwerpen zoals stikstofbeleid, onderwijsbezuinigingen of migratie leidt tot een breuk.
- Waarschijnlijkheid: De huidige dynamiek van opstappen en kritiek wijst op een relatief hoog risico op interne verdeeldheid.

Scenario 3: Vroegtijdige val door externe crises (20% kans)

- Voorwaarde: Economische tegenslagen of internationale gebeurtenissen (bijvoorbeeld een nieuwe vluchtelingen crisis) veroorzaken spanningen die de coalitie niet aankan.
- Waarschijnlijkheid: Minder waarschijnlijk, maar wel een reëel risico gezien de historische impact van externe crises op kabinetten.

Conclusie

De kans dat het kabinet-Schoof de volledige termijn van vier jaar haalt is laag tot matig, op basis van:

- De ideologische diversiteit van de coalitie.
- De al aanwezige interne spanningen.
- Het risico op maatschappelijke en economische onrust.

Op basis van vergelijkbare kabinetten en historische trends is het waarschijnlijker dat het kabinet voortijdig valt door interne conflicten dan door externe factoren. De precieze uitkomst zal afhangen van hoe goed de coalitiepartijen omgaan met spanningen en druk van buitenaf.

We gaan het zien.

